

Polei tot kensoort van deze associatie gebeurt op grond van zeven vegetatie-opnamen gemaakt op de enige vindplaats van Polei in Nederland die tijdens het onderzoek van Sykora (1978-1980) bekend was, namelijk de Molenkolk bij Millingen. Ik heb, gezien het geringe aantal vegetatie-opnamen van slechts één plaats, mijn twijfels over de juistheid van de vegetatiekundige status van de Polei, ook al lijken de opnamen van tabel I tot het Ranunculo - Alopecuretum geniculati roripetosum sylvestris gerekend te kunnen worden.

De bovenstaande subassociatie komt voor op bodems die in de zomer uitdrogen. Het grondwater kan dan meer dan één meter onder het maaiveld staan. Deze subassociatie wordt aangetroffen in uiterwaarden op zandige wallen, op zware klei en soms ook op zandige klei. De klei is 's zomers hard en gebarsten als gevolg van de uitdroging (SYKORA, I.c.). Deze beschrijving geeft een goede karakteristiek van de situatie op de vindplaats bij Grevenbicht-Papenhoven, waar de bodem bestaat uit klei, die op het moment van de vondst (eind augustus) hard, sterk uitgedroogd en gebarsten was.

Dat de Polei deze extreme wisselingen in de waterhuishouding goed verdraagt, was ook DE WEVER (1943 b) al opgevallen. DE WEVER (z.j.) citeert Lonitzer die de droogteresistentie van Polei in zijn Kreutbuch uit 1557 als volgt beschreef: "So andere Kreutzer der Hitz halber dorren, fahet Poley an zu blüen, wie es dörr stehet" en "Es wächst so gern, dass

es auch auff die Kräutz gebunden ist, noch wächst.

DE WEVER (1943 b) gaf al één van de belangrijkste redenen aan voor de forse achteruitgang van de Polei in Limburg, namelijk de aanleg van het Julianakanaal die gepaard ging met een betere beheersing van het waterpeil van de Maas. Doordat de Maas minder vaak overstroomde en minder ver buiten haar oevers trad, werden een groot aantal groeiplaatsen van de Polei niet meer of minder langdurig onder water gezet, zodat andere planten, vooral grassen, hun kans zagen en Polei, en volgens DE WEVER (1943 b) ook Aardbeiklaver (*Trifolium fragiferum*), verdrongen. Daarnaast hebben ontwatering, gebruik van herbiciden en overmatige begrazing hun tol geëist.

Dat er nog biotopen in Limburg aanwezig zijn, die geschikt zijn voor Polei, bewijst wel de vondst van het afgelopen jaar. Het is bijna zeker dat het hier om een nieuwe vestiging gaat. Immers, tot voor enkele jaren bevond zich op de huidige vindplaats een klei-afgraving. Het weiland waarin de Polei groeit is enkele jaren geleden ontstaan door aanvulling en afwerking van deze kleiput.

Of de pogingen die ondernomen worden om deze nieuwe vindplaats beschermd te krijgen, succes zullen hebben, moet worden afgewacht.

Literatuur

- AOEMA, F., 1970. Enige opmerkingen over het geslacht *Pulegium*. *Gorteria* 5: 81-83.
 AOEMA, F., 1980. *Pulegium vulgare* Mill. In: J.

Mennema, A.J. Quenè-Boterenbrood en C.L. Plate: Atlas van de Nederlandse Flora. Deel 1. Uitgestorven en zeer zeldzame planten, p. 169 Amsterdam.

AOEMA, F., 1981. Een nieuwe vindplaats van *Pulegium vulgare* Mill. *Gorteria* 10 (9): 171.

DELVOSALLE, L., F. DEMARET, J. LAMBINON en A. LAWALRÉE, 1969. Plantes rares, disparues ou menacées de disparition en Belgique: l'appauvrissement de la flore indigène. Recueil des Travaux des Membres de la Société des Naturalistes. Namur-Luxembourg 36: 52.

HEGI, G., 1975. Illustrierte Flora von Mitteleuropa IV (5) : 2262, 2339-2341. Berlin und Hamburg.

RAAMSOONK, L.W.D. VAN, 1982. *Pulegium vulgare* in het Utrechtse plassegebied. *Gorteria* 11 (6): 142.

ROMPAEY, E. VAN en L. DELVOSALLE, 1972. Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora, Brussel.

SYKORA, K.V., 1982. Syntaxonomy and synecology of the Lolio-Potentillion. Tüxen 1947 in the Netherlands. *Acta Botanica Neerlandica* 31 (1/2): 65-95.

WEVER, A. OE, 1943 a. Naar de Maasstreek I. *Natuurhistorisch Maandblad* 32 : 56-58.

WEVER, A. OE, 1943 b. Naar de Maasstreek III. *Natuurhistorisch Maandblad* 32 : 76-78.

WEVER, A. OE, z.j. Manuscript. Aantekeningen. *Natuurhistorisch Museum Maastricht*.

Summary

Pulegium vulgare Mill. found again in the province of Limburg

Pulegium vulgare is a species which was rather common in the valley of the river Meuse in the south of Limburg before 1940. It has not been recorded there any more since 1950.

In 1982 two specimens of *P. vulgare* were recorded in a pasture along the river Meuse near Grevenbicht-Papenhoven.

The author discusses some aspects of the distribution and ecology of *P. vulgare*. The strong decline of *P. vulgare* is mainly caused by the improved control of the water level of the river Meuse, since the construction of the Julianakanaal, which stopped the flooding of the depressions along the river where *P. vulgare* could be found.

Korte mededelingen

De Muurhagedis te Maastricht in 1982

In 1982 heb ik van 5 februari t/m 11 november onderzoek verricht aan de Muurhagedis en de Hazelworm en hun biotoop in de Hoge Fronten. Op de verschillende onderdelen van de Hoge Fronten nam ik het volgende waar:

De gerestaureerde muur H o l s t e i n - O o s t (1e fase van de restauratie) is nog steeds onbewoond. Deze muur is veel te vochtig. Dit wordt veroorzaakt door de veel te hoge vegetatie. Bovendien is deze vegetatie veel te homogeen. De vegetatie moet gesnoeid worden en er moet voor gezorgd worden dat er meer variatie in de plantensoorten komt. Bovenop de muur moet overhangende vegetatie komen zodat

de hagedissen ook in de vegetatie bovenop de muur kunnen komen (fourageergebied). Vlak onder de hardstenen deklaag, bovenaan de muur, moeten holletjes komen omdat dit een gedeelte van de muur is waar de dieren vaak gebruik van maken. De muur is ook te glad; er zit geen structuur in. Tussen de stenen moeten richeltjes komen. Deze zijn belangrijk voor de thermo-regulatie van de Muurhagedis.

De gerestaureerde muur **H o l s t e i n - W e s t** (2e fase) werd vorig jaar in september spontaan bevolkt door 6 juveniele Muurhagedissen. In 1982 werd geen enkel exemplaar teruggevonden. Er werd ook geen enkele Hazelworm aangetroffen; Holstein-West bleef onbewoond.

De vegetatie op en bij deze muur begon in 1981 aardig op te komen, maar was nog lang niet voldoende (vegetatie is van belang voor de Muurhagedis; ze biedt bescherming en trekt insecten-voedsel aan). Eind augustus 1982 haalde de Heidemij in opdracht van Domeinen de vegetatie op de muur weg en vertrapte daarbij ook nog de vegetatie onder aan de muur. Tijdens de restauratie heeft men geheel volgens plan deze (deels bij de wet beschermde) planten op de muur laten zitten. De muur heeft daarna 2 jaren nodig gehad om weer een beetje geschikt te worden. Door langs mekaar heen te werken en uit onwetendheid werd alles in één klap vernietigd. Als niet tijdig ingegrepen was zou ook de muur Erfprins-West hetzelfde lot ondergaan zijn. Ook op deze muur moet overhangende vegetatie komen en er moeten hollen onder de hardstenen deklaag gecreëerd worden. Daar waar nodig moeten ook weer meer en diepere holletjes en richeltjes aangebracht worden.

De gerestaureerde muur **E r f p r i n s - W e s t** (3e fase) werd tot nu toe het beste gerestaureerd. Belangrijke gedeelten werden ongemoeid gelaten. Vóór de werkzaamheden begonnen in 1981 heb ik de aanwezige dieren overgezet naar een andere muur. Dit was noodzakelijk omdat in de vorige jaren veel hagedissen de restauratie niet overleefden. Het was de bedoeling deze dieren in 1982 terug te zetten. Bij wijze van proef heb ik dat gedaan met één mannetje. Ondanks alle moeite is de muur toch niet geschikt gebleken zodat ik de hagedis teruggezet heb op de andere muur. Ook hier moet weer het een en ander gebeuren: meer holletjes, diepere holletjes, overhangende vegetatie en richeltjes.

In 1982 heb ik diverse vernielingen geconstateerd: op een houten poort was met een luchtbuks geschoten zodat er overal kogeltjes in zaten. Op zo'n tien-

tal plaatsen was de omheining gesloopt zodat onbevoegden toegang hadden tot het gerestaureerde gedeelte (dit is verboden). Zowel binnen als buiten het gerestaureerde gedeelte werd de vegetatie in brand gestoken, waarvan vooral de Hazelworm en de Wijngaardslak (beide beschermd bij de wet) het slachtoffer worden. Indirect heeft dit ook invloed op de Muurhagedis, daar hem hierdoor zijn voedselbron ontnomen wordt (de planten trekken insecten aan).

Over deze vernielingen heb ik in augustus 1982 een brief geschreven naar de Inspraakcommissie Milieuzaken te Maastricht.

Een andere grove verstoring van de Muurhagedissen werd veroorzaakt door activiteiten van de Heidemij. Gekapte bomen en struiken werden vanaf de wallen langs de muur naar beneden gegooid en verbrand. Hierdoor verbrandde ook vegetatie op en bij de (niet-gerestaureerde) muren. Ik heb de Heidemij eind oktober '82 verzocht deze bomen en struiken in het midden van de grachten te verbranden teneinde de verstoring iets te beperken.

Een van de belangrijkste maatregelen tot bescherming van de Muurhagedis en het unieke gebied waarin hij leeft, is het afsluiten (en controleren) van de grachten van de Hoge Fronten.

Verder moeten de muren, zoals boven aangegeven, geschikt gemaakt worden voor de Muurhagedis en moet er een goed beheer ten aanzien van de vegetatie gevoerd worden. (o.a. door het laten grazen van een kudde schapen in de grachten). Het gebied zou bovenop de wallen toch voor het publiek toegankelijk kunnen blijven. De grachten zouden eventueel onder geleide toegankelijk kunnen zijn. Deze toegankelijkheid is uit o.a. educatief en toeristisch oogpunt belangrijk.

Op deze manier is een samengaan van restauratie en natuurbeheer goed mogelijk.

Bert Kruyntjens
Palatijnhof 10T, 6215 PT Maastricht.

Verzoek om medewerking

Sedert de ontdekking van een groeiplaats van de Aapjesorchis (*Orchis si-*

miã Lamk.) in Zuid-Limburg (1972), wordt de populatie van deze soort jaarlijks uitvoerig bestudeerd door medewerkers van de vakgroep Botanische Oëcologie van de Rijksuniversiteit te Utrecht. Verheugend was dat de populatie zich de afgelopen jaren flink heeft uitgebreid en dat er momenteel tientallen individuen, waaronder enkele bloeiende, aanwezig zijn. De lotgevallen van elk individu worden jaarlijks nagegaan. Zo wordt bijvoorbeeld van elke bovengronds aanwezige plant het totale bladoppervlak gemeten. Getracht wordt de relatie tussen bloei en bladoppervlak te ontraadselen. De invloed van het licht op de bladgrootte wordt door middel van een eenvoudig experiment nagegaan. Hiertoe is het gras dat een gedeelte van de populatie bedekte, in januari 1983 voor het tweede achtereenvolgende jaar verwijderd. Hieraan gekoppeld is voor 1983 een meetprogramma opgesteld aangaande de lichtomstandigheden onder invloed van deze veranderde situatie. Dit is gebeurd om na te gaan hoe deze soort op verschillende omstandigheden reageert en welk terreinbeheer het voortbestaan het best garandeert.

In de afgelopen jaren is steeds grote belangstelling voor deze groeiplaats door ons geconstateerd. Deze mededeling is bedoeld om de belangstellenden van onze ingreep, maaien van een deel van het terrein, op de hoogte te stellen. Het verzoek om mee te werken aan ons onderzoek bestaat eigenlijk uit een oproep de groeiplaats zoveel mogelijk te ontzien: zo weinig mogelijk met zo min mogelijk mensen te bezoeken en er niets te veranderen of te beschadigen. Een dergelijk verzoek is ook uitgegaan naar de huidige eigenaar van het terrein.

Als aan dit verzoek wordt voldaan is het voortbestaan van de Aapjesorchis in Zuid-Limburg hiermee zeker gediend.

Ondergetekende is gaarne bereid nadere inlichtingen te verstrekken over opzet, verloop en resultaten van het onderzoek.

J.H. Willems,
Vakgroep Vegetatiekunde en
Botanische Oecologie,
Rijksuniversiteit Utrecht.